

Коломієць Т.В.
кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри теоретичної та практичної психології,
Шмиглюк О.Г.
аспірант, асистент
кафедри теоретичної та практичної психології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ЕТНІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ: КРОС-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Масова міграція українців за кордон, війна на Донбасі, анексія Криму – це сучасні реалії, які є викликом для державної політики, економічного стану та демографічних тенденцій. Дані процеси гостро ставлять питання етнічного самовизначення кожної особистості, що зміщує акценти у площину психології. Саме тому постає питання вивчення основних детермінант, що впливають на процеси формування етнічної самосвідомості сучасного покоління. У цьому контексті актуальності набуває дослідження сім'ї, як одного із визначальних чинників розвитку особистості.

Вивченню проблеми впливу сімейного виховання на розвиток особистості присвячена значна кількість психолого-педагогічних досліджень. Так, типологічним та видовим особливостям сім'ї присвячені праці В. Леві, А. Антонова, В. Медкова, Є. Силяєва, С. Діденко, О. Козлова. Вплив сімейних взаємин на становлення особистості дитини вивчали О. Бондарчук, А. Варга, О. Захаров, А.Є. Лічко. Психологічні функції сім'ї розкриваються у працях О. Здравомислова, Дж. Фрімена, Є. Ейдемлера, І. Гребеннікова. М. Мацьковського, А. Харчева. Дослідженням питань формування етнічної самосвідомості в родині займалася В. Левкович, а психологічні особливості біетнічних сімейних стосунків вивчала З. Айгумова. Проблему етнічної самосвідомості досліджували такі науковці як О. Афонасенко, Ю. Бромлей, Л. Дробіжева, В. Козлов, В. Хотинець, В. Євтух, Г. Лозко, Р. Слободян, Г. Ставицький, М. Чепа. Структура етнічної самосвідомості особистості, представлена в наукових працях О. Афонасенко, О. Васильченка, Л. Дробіжевої, В. Хотинця, О. Шевченко та ін.

Як бачимо, науковці надають важливе значення сім'ї, як першому соціальному інституту, в який потрапляє дитина після народження. Саме в сім'ї набуваються необхідні соціальні навички, отримуються знання про навколишню дійсність, на основі батьківського досвіду формується власна картина світу. У цьому ж мікросередовищі людиною засвоюються основні поведінкові стереотипи, морально-етичні та культурні норми, задовольняється потреба у психологічній підтримці й захисті.

За визначенням Г. Ставицького, етнічна самосвідомість особистості – це складний інтегративний процес усвідомленого розуміння та емоційного

ставлення особистості до себе та до інших як суб'єктів конкретного етносу, носіїв його суб'єктивних (психологічних – етнічна свідомість, етнічні інтереси та цінності, ментальність та ін.) і об'єктивних (соціальних – культура, релігія, традиції та ін.) ознак, у відповідності з якими регулюється власна поведінка у сфері внутрішньо етнічних і міжетнічних взаємодій [2].

Таким чином, соціально-політична, економічна, культурна, міжетнічна взаємодія в суспільстві моделюються особистістю на основі стереотипів, які сформувалися в родині з урахуванням характеру сімейних міжособистісних стосунків[1].

Для виявлення особливостей впливу сім'ї на процес становлення етнічної самосвідомості нами був використаний Демографічний опитувальник (B. Pietrulewicz, J. Tivendell), адаптований до українських реалій Л. Журавльовою та О. Шмиглюк.

Метою нашого дослідження було вивчення значущості впливу сім'ї на процес формування етнічної самосвідомості особистості. Вибірку склали 255 осіб (128 українців та 127 поляків віком від 17 до 45 років), які є представниками різних навчальних закладів міста Житомира (Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомирський національний агроекологічний університет, Україна) та міста Варшави (WSM (Вища школа менеджерська), Польща). Дослідження проводилося впродовж 2015-2017 років.

Процедура дослідження містить два етапи: визначення зацікавленості батьків у етнокультурних питаннях та визначення впливу думки сім'ї на прийняття та вирішення важливих питань.

Як бачимо (див. рис. 1), суттєвої різниці між різними етнічними вибірками не існує. Спостерігаємо різницю в 9% щодо низького рівня зацікавленості батьків етнокультурними питаннями: так вважає 25% українців та 34% досліджуваних поляків. З метою виявлення рівня статистичної значущості отриманих результатів, був використаний критерій кутового перетворення Фішера за О.В. Сидоренко.

Рисунок 1.

Результати дослідження сім'ї як соціального чинника становлення

Рисунок 2.

Результати дослідження сім'ї як соціального чинника становлення етнічної самосвідомості поляків

Втім, отримане значення $f_{emp} \geq 0,10$ вказує на відсутність відмінностей між двома вибірками.

Достатньо високі показники рівня зацікавленості українців (75% досліджуваних мають середні та високі показники), можуть бути свідченням того процесу суб'єктної етнокультурної активності, який відбувається в державі під впливом революційних настроїв і війни на сході країни. Якщо говорити про польську вибірку (66% досліджуваних мають середні та високі показники), то можемо припустити, що дані результати є наслідком державної політики країни, яка спрямована на «прищеплення» патріотизму та любові до свого етносу з самого раннього дитинства.

Наступним етапом нашого дослідження, було виявлення впливу думки батьків на прийняття важливих рішень (див. рис. 3). Констатовано, що п'ята частина опитуваних українців проявляють високий рівень дослухування до думки батьків, половина респондентів – на середньому рівні, та третина досліджуваних на низькому рівні.

Серед досліджуваних поляків (див. рис. 4), було виявлено, що третя частина опитуваних проявляють високий рівень дослухування до думки батьків, менша половина респондентів (44%) – на середньому рівні, та четверта частина досліджуваних – низький рівень.

Перевірка статистичної значущості виявлених відмінностей показала наявність достовірних відмінностей ($f_{emp} \leq 0,01$) між різними етнічними вибірками: польські респонденти, на відмінну від українських, демонструють вищий рівень важливості думки батьків під час прийняття рішень.

Рисунок 3. Вплив думки сім'ї на прийняття важливих рішень (українці)

Рисунок 4. Вплив думки сім'ї на прийняття важливих рішень (поляки)

На основі отриманих результатів дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. У сучасних поляків та українців зацікавленість батьків етнокультурними питаннями знаходяться на достатньо високому рівні.

2. Польські респонденти в цілому демонструють вищий рівень важливості думки батьків під час прийняття рішень, на відміну від українських.

Список використаних джерел

1. Літвінова О. В. Проблема збереження сімейних цінностей в умовах трансформаційних змін / О. В. Літвінова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – № 2. – С. 150-158.

2. Ставицький Г. А. Психологічні та соціальні чинники розвитку етнічної самосвідомості в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія»/ Ставицький Геннадій Анатолійович – Київ, 2016. – 21 с.